

Герасимчук В.Г.
докт. економ. наук, професор
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ІНТЕРЕСИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИЗНАЧАЮТЬ ВЕКТОРНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. У статті наголошується на необхідності керуватися виключно національними інтересами при формуванні та реалізації зовнішньоекономічної політики. При виборі векторів зовнішньої торгівлі рекомендується брати до уваги наступні фактори: тенденції в зміні цивілізаційної структури сучасного світу; ключову роль в міжнародній політиці США, Китаю і Росії; важливість взаємовигідних відносин з країнами-сусідами; необхідність посилення ролі і місця українського бізнесу в міжнародному поділі праці. На історичному прикладі київського князя Ярослава Мудрого акцентується увага на важливості зміцнення економічного і оборонного потенціалу держави як основи для налагодження торговельних зв'язків із зовнішнім світом. На шляху євроінтеграції ключовим фактором успіху повинен виступати високий рівень конкурентоспроможності країни. На основі аналізу товарної структури експорту наголошується на необхідності пропонувати ринку не сировинну продукцію, а товари з високою доданою вартістю. У реалізації принципу багатовекторності зовнішньоекономічних інтересів рекомендується дотримуватися ключових положень концепцій сталого та інноваційного розвитку країни.

Ключові слова: взаємовигідне співробітництво, векторність економічних інтересів, глобалізація, зовнішньоекономічна політика, національна економіка, національні інтереси, стратегія, цивілізаційна структура світу

Gerasymchuk Vasyl Hnatovich
**INTERESTS AND OPPORTUNITIES DETERMINE VECTOR OF FOREIGN
ECONOMIC POLICY**

Annotation. The article emphasizes the need to be guided exclusively by national interests in the formation and implementation of foreign economic policy. When choosing the vectors of foreign trade, it is recommended to take into account the following factors: trends in changes in the civilization structure of the modern world; a key role in the international politics of the USA, China and Russia; the importance of mutually beneficial relations with neighboring countries; the need to strengthen the role and place of Ukrainian business in the international division of labor. The historical example of the Kiev prince Yaroslav the Wise focuses on the need to strengthen the economic and defensive potential of the state as the basis for establishing trade relations with the outside world. On the path of European integration, the key to success should be a high level of competitiveness of the country. Based on the analysis of the commodity structure of exports, the need to offer the market not raw materials, but goods with high added value is emphasized. In implementing the principle of multi-vector foreign economic interests, it is recommended to adhere to the key provisions of the concepts of sustainable and innovative development of the country.

Keywords: civilizational structure of the world, foreign economic policy, globalization, mutually beneficial cooperation, national economy, national interests, strategy, vector of economic interests

Герасимчук Василий Игнатьевич

ИНТЕРЕСЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ОПРЕДЕЛЯЮТ ВЕКТОРНОСТЬ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

Аннотация. В статье подчеркивается необходимость руководствоваться исключительно национальными интересами при формировании и реализации внешнеэкономической политики. При выборе векторов внешней торговли рекомендуется принимать во внимание следующие факторы: тенденции в изменении цивилизационной структуры современного мира; ключевую роль в международной политике США, Китая и России; важность взаимовыгодных отношений со странами-соседями; необходимость усиления роли и места украинского бизнеса в международном разделении труда. На историческом

примере киевского князя Ярослава Мудрого акцентируется внимание на важности укрепления экономического и оборонительного потенциала государства как основы для налаживания торговых связей с внешним миром. На пути евроинтеграции ключевым фактором успеха должен выступать высокий уровень конкурентоспособности страны. На основе анализа товарной структуры экспорта подчеркивается необходимость предлагать рынку не сырьевую продукцию, а товары с высокой добавленной стоимостью. В реализации принципа многовекторности внешнеэкономических интересов рекомендуется придерживаться ключевых положений концепций устойчивого и инновационного развития страны.

Ключевые слова: взаимовыгодное сотрудничество, векторность экономических интересов, внешнеэкономическая политика, глобализация, национальная экономика, национальные интересы, стратегия, цивилизационная структура мира

Постановка проблеми та актуальність дослідження. *«Якщо хочеш прочитати майбутнє, вивчай минуле» (Конфуцій, 551 - 479 до н. е.).* Назва статті починається з поняття «інтереси», багаторазово використовуваного при викладі результатів досліджень про векторність зовнішньоекономічної політики держави. Поясненням такого підходу до певної міри є сутність афоризму, що належить відомому англійському політику (міністр закордонних справ, прем'єр-міністр) віконту Г. Дж. Темпл Пальмерстону (1784-1865pp.): «У нас немає вічних союзників і у нас немає постійних ворогів; вічні і постійні наші інтереси, і захищати їх – наш обов'язок». Виключно національними інтересами влада в державі повинна керуватися при виробленні та реалізації зовнішньоекономічної політики. Система інтересів – явище багатогранне, починаючи від необхідності врахування економічних інтересів окремої людини, і продовжуючи інтересами підприємства, держави, світового співтовариства. Принцип взаємного інтересу, врахування зацікавленості всіх учасників зовнішньоторговельних операцій купівлі-продажу товарів і послуг є одним з найважливіших у світовій торгівлі.

Нами неодноразово наголошувалося на необхідності більш активно розвивати взаємовигідне співробітництво із зарубіжними партнерами, починаючи, насамперед, з сусідніх країн, і продовжуючи тими напрямками зовнішньоекономічних відносин, які носять стабільний, надійний, вигідний і стратегічний характер [1].

Зовнішньоекономічна політика України протягом відносно короткого історичного періоду (1991-2020рр.) зазнала докорінних, причому, різко протилежних трансформаційних перетворень: від переважно російського вектора економічного співробітництва (1991-2013рр.) до переважно євроінтеграційних прагнень (з 2013р.). На наш погляд, зовнішньоекономічну політику доцільно вибудовувати не з позицій, одно- або двовекторності, а виходячи з системи інтересів на основі принципу багатовекторності. Під багатовекторністю зовнішньоекономічних інтересів держави розуміється складова ширшого явища, що охоплює не тільки політичні та / або економічні системи, а й загальнолюдські, цивілізаційні критерії на основі глибинних витоків історії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблеми змін цивілізаційної структури сучасного світу, викликів глобалізації, інтеграційних і дезінтеграційних процесів у світовій економіці, а також місця і ролі України в міжнародному поділі праці, в її євроінтеграційних прагненнях займається достатня кількість дослідників. Ми обмежимося посиланнями на відносно невелике коло відомих філософів і вчених зі світовим ім'ям, які присвятили свої дослідження даній темі, а саме: М. Монтень [2], А. Дж. Тойнбі [3], Ф. Фукуяма [4], С. Хантінгтон [5]. Серед українських вчених відзначимо публікації Ю.М. Пахомова [6], В.М. Гейця [7], О.Г. Білоуса [8], чий підходи до вивчення проблем розвитку цивілізації, глобалістики, інтеграційних процесів, в т.ч. з позицій інтересів національної економіки, відрізняються масштабністю і глибиною мислення, новизною змісту. На жаль, роздуми, висловлювання і пропозиції творчих особистостей, відомих аналітиків далеко не завжди сприймаються тими, хто приймає рішення на державному та / або глобальному рівні.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою нашого дослідження є осмислення праць великих філософів, видатних вчених, що займаються проблемами цивілізаційного розвитку, критичний аналіз інтеграційних і дезінтеграційних процесів, що відбуваються у світовій економіці, включаючи сучасні явища глобальних трансформаційних викликів, виклад пропозицій теоретичного і практичного характеру, спрямованих на підвищення ефективності функціонування національної економіки на інноваційній основі.

Методологія. Методологічною базою проведеного дослідження виступають положення концепцій змін в планетарній цивілізаційній макроструктурі, стійкого та інноваційного економічного розвитку, теорій систем, економічних циклів і криз з використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів.

Викладення основного матеріалу.

Трансформація світової цивілізаційної структури. *"Ne quid falsi audeat, ne quid veri no audeat historia (Lat.). – Нехай боїться історія якої б то не було брехні, та не боїться вона ніякої правди"*. Основними методологічними принципами при вивченні питання про розвиток цивілізації є стадіальність (епоха), поліетнічність, соціокультурна дискретність, а також принцип додатковості в їх взаємозв'язку і взаємозалежності. Поряд з дослідженням загальної характеристики розвитку людства, вченими особлива увага приділяється вивченню еволюції окремих цивілізаційних систем (давньоєгипетської, шумерської, еллінської, ацтеків, майя і т.д.). До основних сучасних світових цивілізацій відносять європейську, православну, китайську, японську, індійську, ісламську, африканську і латиноамериканську цивілізації. У складі європейської цивілізації: європейські країни без Албанії та Боснії і Герцеговини і православні країни Європи без СНД, США і Канада, Австралія і Нова Зеландія. Україна віднесена до православної цивілізації, в складі якої знаходяться також Росія, Білорусь, Молдова, Вірменія, Грузія та ін. [9, с. 184].

На думку англійського історика і культуролога А.Дж. Тойнбі протягом історії людства зникли не менше шістнадцяти з двадцяти шести культур, маючи на увазі під поняттям «культура» не що інше, як «цивілізація» (антична, китайська

т.д.) [3]. Безсумнівний інтерес до результатів дослідження А.Дж. Тойнбі викликає той факт, що його відома праця "Study of History" (1963р.) в одному випадку перекладається як «Дослідження історії» (пер. К.Я. Кожуріна, 2006р.), в іншому – «Розуміння історії» (пер. Е. Д. Жаркова, 2002р.).

Кожна з відомих (і невідомих) цивілізацій виникала з певного «ядра» (племені, групи племен), проходила шлях становлення, досягала певного рівня розквіту, а потім зникала (війни, епідемії (коронавірус), землетрусу (Помпеї), потопи і т. п.) або переходила в іншу фазу розвитку. Під іншою фазою (стадією) розвитку розуміється, наприклад, трансформація давньоєгипетської цивілізації (Єгипет елліністичний) в нинішній арабський Єгипет, або язичницької Східної частини Римської імперії в православну Візантію, а потім в мусульманську Османську імперію і т.п.

Таким чином, цивілізація, як будь-який живий організм, проходить всі відомі стадії життєвого циклу: зародження – зростання – насичення – спад (зникнення або переродження). Тривалість життєвого циклу цивілізації (ЖЦЦ), на думку одних істориків (А. Дж. Тойнбі, О. Шпенглер), триває близько 1000 років, інші (Л. Гумільов, засновник теорії пасіонарності та етногенезу) називають тривалість ЖЦЦ в 1200-1500 років. Уважний читач може зробити поправку щодо китайської цивілізації. Її появу, якщо не враховувати період історії архаїчного Китаю, пов'язують з початком панування Жовтого Імператора (2698 р. до н.е.). В даному конкретному випадку літочислення цивілізації носить особливий сенс, виходячи з ролі і місця Китаю в цивілізаційній структурі сучасного світу.

Окрема цивілізація розглядається як автономна, поліетнічна, здатна до самоорганізації та самовдосконалення (відповідно до принципів синергетики) соціокультурної системи, характер якої конкретизується через структури політичних, етнічних, конфесійних, соціальних, субкультурних та інших спільнот, що багаторазово перехреснюються і мають, зазвичай, складну ієрархічну природу. Цивілізація при такому підході виступає тією історичною реальністю, в процесі пізнання якої філософські, загальнотеоретичні і спеціальні методи окремих наук перетинаються і взаємодоповнюються [7, с. 7]. На конкретному етапі історичного

розвитку, по відношенню до окремої цивілізації її структурні складові (політичні, релігійні, етнічні, економічні, культурні і т.п.) розглядаються з використанням методів, характерних для дослідження того чи іншого наукового напрямку.

Що стосується питання цивілізаційного розвитку, на нашу думку, серед дослідників переважає точка зору про необхідність використання в життєдіяльності того чи іншого етносу саме демократичних норм правління, іншими словами, перехід на ліберальну модель соціально-економічного розвитку. До цього закликають Г. Гегель, І. Кант, А. Дж. Тойнбі, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та багато інших відомих імен, включаючи абсолютну більшість нобелівських лауреатів. Ми маємо на увазі нобелівських лауреатів у сфері економіки, дослідження яких будуються на основі виявлення загальносвітових тенденцій розвитку, на закономірностях розвитку 37 провідних капіталістичних країн.

Осторонь залишаються проблеми функціонування більшості країн, що розвиваються (їх – 172, за даними МВФ – 126). Однак, факти незаперечно свідчать: багаті – багатіють, бідні – біднішають. Нерівність у всьому і призводить до революційних змін в історії, в цивілізаційному розвитку. Не випадково для залучення уваги до даної проблеми Ф. Фукуяма дає назву своєї праці «Кінець історії і остання людина» (1992р.) [4], С. Хантінгтон – «Зіткнення цивілізацій» (1996р.) [5]. Таким чином, при формуванні та реалізації зовнішньоекономічної політики, її стратегічних орієнтирів Україні в якості теоретико-методологічної бази вкрай важливо, на наш погляд, використовувати ключові положення концепції цивілізаційного розвитку суспільства [6].

Векторність зовнішньоекономічних інтересів. *"Novos amicos dum paras, vetees cole (Lat.). – Поки здобуваєш нових друзів, не забувай про старих".* Розглядаючи питання про векторність зовнішньої політики сучасної України, не можна не озиратися на тисячолітню історію країни. За винятком хіба що періоду татаро-монгольського ярма (1237-1362рр.), набіги, загарбницькі військові дії по відношенню до нашої країни виходили від сусідніх країн і / або з безпосередньою їх участю. У цьому зв'язку доречно нагадати політику Великого київського князя Ярослава Володимировича, який увійшов в історію як Ярослав Мудрий. Він зумів

настільки зміцнити могутність Київської Русі, в т.ч. і військову, настільки возвеличити її авторитет, що європейська знать вважала за честь мати тісні і взаємовигідні політичні, торгові і навіть родинні відносини з Києвом.

До вибору напрямків зовнішньої політики і торгово-економічних відносин слід підходити, виходячи з аналізу ефективності результатів минулих років і прогнозів на середньострокову і довгострокову перспективу. Відомо, що після розпаду СРСР, після проголошення незалежності аж до Революції гідності (2013-2014рр.) Україна перебувала в стані двовекторності щодо ключових напрямків зовнішньоторговельних зв'язків. Перший вектор – це Росія та інші країни СНД, другий – ЄС. З 2013р. вектор розвитку деожави однозначно повернувся в напрямку до ЄС, про що свідчить динаміка зовнішньої торгівлі товарами України з Росією, ЄС та іншими країнами (рис. 1).

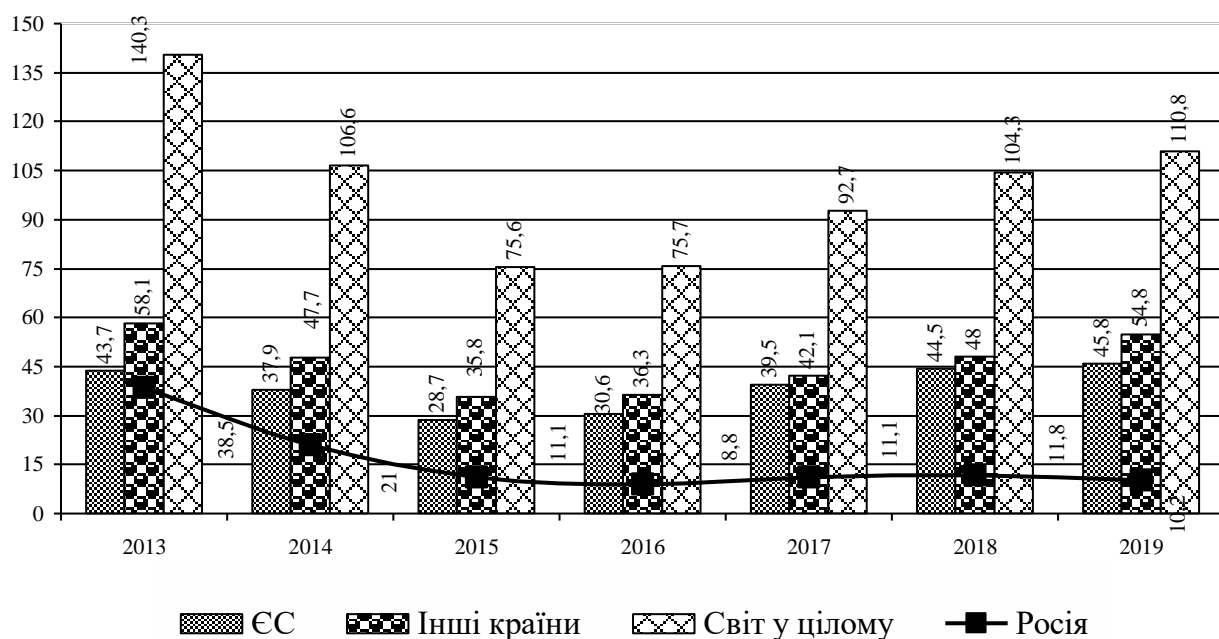

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України з ЄС, Росією й іншими країнами, 2013-2019 рр., млрд грн

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

У топ-10 торгових партнерів України з експорту товарів входять Китай, Польща, Росія, Туреччина, Італія, Німеччина, Єгипет, Індія, Нідерланди та Угорщина. Головними країнами-імпортерами України по товарній групі є: Китай,

Росія, Німеччина, Польща, Білорусь, США, Туреччина, Італія, Франція і Швейцарія. За підсумками 2019р. головним торговим партнером України вперше став Китай, відтіснивши на друге місце Росію. Відчутне підвищення активності китайського бізнесу в Україні пояснюється протекціоністською політикою США у світовій торгівлі, перш за все, по відношенню до Китаю. Особливо це стосується продовольчої групи товарів.

Не можна не звернути увагу на той факт, що вже «хронічний» характер стало носити перевищення імпорту над експортом у зовнішній торгівлі України. За підсумками 2019р. негативне сальдо в експортно-імпортних операціях товарами склало \$10,7 млрд. Така тенденція встановилася в товарообміні з Китаєм, Росією, Німеччиною, США, Білоруссю, Швейцарією і деякими іншими країнами. Наприклад, імпорт китайських товарів перевищує український експорт в 2,6 рази (на \$5,6 млрд.), російських – в 2,15 рази (на \$3,7 млрд.).

Особливо торкнемося питання торгівлі з країнами-сусідами (по суші і морю). У 2007р. ми зверталися до керівництва Верховної Ради України з пропозицією про акцентування уваги саме на цей вектор політичної та економічної сфери інтересів, що було сприйнято з належним розумінням. У табл.1. представлена картина стану і тенденцій товарообігу між Україною і сусідніми країнами. За минулі 13 років помітно активізувалися експортно-імпортні операції між Україною і Білоруссю (в 1,76 рази), а також Польщею (в 1,62 рази). Торгівля з іншими країнами залишається на стабільному рівні. Виняток становить ситуація з Росією, в торгівлі з якою утворився провал в 2,9 рази через анексію Криму та бойові дії на сході країни.

Таблиця 1

Товарообіг між Україною та сусідніми державами в 2019 р. и 2007 р., млрд. дол

Роки	Росія	Гру- зія	Тур- ція	Болга- рія	Руму- нія	Угор- щина	Слова- чина	Поль- ща	Біло- русь
2007	29505.6	627.9	4622.1	723.6	1407.5	2476.0	1168.6	4557.4	3006.2
2019	10229.3	574.3	4973.8	942.4	1651.2	2804.4	1358.8	7399.1	5302.1
2019/ 2007	0.35	0.92	1.08	1.30	1.17	1.13	1.16	1.62	1.76

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

На нашу думку, при виборі векторів інтересів у зовнішньоекономічній політиці до уваги слід приймати наступні чинники: 1) тенденції в зміні цивілізаційної структури сучасного світу (ослаблення європейської цивілізації, посилення китайської та індійської); 2) ключову роль в міжнародній політиці США, Китаю і Росії; 3) важливість дружніх і взаємовигідних відносин з країнами-сусідами; 4) необхідність посилення ролі і місця українського бізнесу в міжнародному поділі праці.

Конкурентні можливості необхідно створювати і примножувати.

"Lucrum unius est alterius damnum (Lat.). – Прибуток одного – це збиток для іншого". Україна взяла курс на євроінтеграцію. Виникає цілком логічне запитання: з якими намірами і яким багажем вступати в ЄС? Відносно намірів зрозуміло: якість життя має бути на рівні європейських стандартів. Але в ЄС, наприклад, розмір середньої заробітної плати в 2019р. коливався від \$710 в Болгарії до \$6244 в Швейцарії. Різниця – дев'ятикратна. В Україні цей показник становить \$ 460. Якщо в ЄС, то в якості реципієнтів? Виходить, що розраховувати треба на дотації країн-донорів, серед яких, після виходу одного з ключових донорів – Великобританії, такі країни: Німеччина, Франція, Нідерланди, Італія, Швеція, Австрія, Данія, Фінляндія, Ірландія. 18 інших країн-членів ЄС – це реципієнти, які живуть за рахунок дев'яти Smart-держав.

Чи достатньо ми проявляємо зусиль для економічного зростання своєї держави? Економіка України зразка 2019р. складає всього лише 65,8% від потенціалу 1990р. Звернемо увагу ще на одну сторону методології дослідження. Статистичні дані, на яких ґрунтується більшість досліджень при аналізі тенденцій соціально-економічного розвитку, а також при розробці всіляких стратегій, проектів, намірів тощо., переважно представляються у вартісному вираженні. Такий підхід далеко не завжди дає об'єктивну картину досліджуваних явищ. Наприклад, за підсумками 2019р. відзначається, що в Україні істотно скоротилися обсяги експорту продукції металургії – приблизно на \$1,37 млрд. При цьому тут же йдуть пояснення ситуації, пов'язаної з падінням світових цін на даний вид товару, зміцненням курсу національної валюти і т.п. Чомусь вартісні показники в

економіці відтіснили показники в натуральному і трудовому вимірі. З цієї причини зацікавленому читачеві ми представляємо табл. 2 з відображенням даних про виробництво основних видів продукції в Україні протягом 1990-2018рр. в натуральному значенні.

Таблиця 2

Виробництво основних видів продукції в Україні, 1990-2018рр.

Показники	1990	2000	2010	2013	2015	2018	2018/ 1990,%
Ел. енергія, млрд. кВт. год	298	171	189	194	163,7	159,9	53,7
Вугілля, млн. т	130	62,4	55	64,2	29,9	26,3	20,2
Готовий прокат, млн. т	38,6	22,6	17,6	17,8	12,1	11,4	29,5
Труби сталеві, млн. т	6,5	1,7	2,0	1,8	1,0	1,1	16,9
Аміак синтет.-ний, млн. т	4,9	4,4	1,2	4,2	2,2	0,8	16,3
Мін. добрива, млн. т	4,8	2,3	2,3	-	4,3	3,7	77,1
Цемент, млн. т	22,7	5,3	9,5	9,2	8,5	8,9	39,2
Автомобілі, тис. шт.	196	31,9	105,6	45,8	8,2	6,6	3,4
Трактори, тис. шт.	106	-	-	2,9	2,8	2,4	2,3
Ткани, млн. кв. м	1210	66,7	88,2	93,6	86,3	75,0	6,2
Взуття, млн. пар	196	13,5	25,7	30,5	23,0	21,5	11,0
Ковбасні вироби, тис. т	900	175	281	294	236	248	27,6
Масло вершкове, тис. т	444	135	79,5	94,3	102	105	23,7
Масло рослинне, тис. т	1070	973	3030	3403	3715	5100	476,6

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Не важко помітити, що всі показники за 29 років впали в рази, від 53,7% у виробництві електроенергії (за рахунок АЕС) до 2,3% у виробництві тракторів. Явне виключення – масло рослинне, зростання майже п'ятикратне. Заводи припинили випуск літаків, кораблів, верстатів, комбайнів та навіть ... скріпок та інших канцелярського приладдя. На їх території і приміщеннях рокилися двері для супермаркетів, салонів краси, аптек, нотаріальних контор та ін. Незатребуваною стала професія **Інженера** – головного творця інновацій. З позицій виробничника, управлінця, політика, науковця з багаторічним трудовим стажем можемо заявити, що Україна перестала працювати. Вона перейшла з розряду країн з розвинутою освітою, наукою, промисловістю до розряду країн послуг і агропромислового комплексу. Додамо щодо зусиль української сторони до вступу в ЄС. В процесі реалізації Угоди про асоціацію Україна-ЄС за

підсумками 2019р. поточний прогрес її виконання з боку законодавчої та виконавчої влади, інших зацікавлених державних органів склав ... 37% від запланованого протягом року обсягу реалізації завдань [10]. Ось свідчення прояви залежності бажання-зусилля, план-факт.

Особливо нас турбує та обставина, що з боку ЄС не проявляється особливий інтерес до підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА), прийняття так званого «промислового безвіза». ЄС не зацікавлений у створенні конкурента на своєму ринку. Нас аж ніяк не повинна влаштовувати структура експорту зразка 2019 року: продовольчі товари та сільгосппродукція – 44,3%, метали і вироби з них – 20,5%, мінеральні продукти – 8%, продукція хімічної промисловості, каучук – 5,3%, деревина і целюлозно-паперові вироби – 3,7%. На машини, обладнання і транспорт, за даними Держстату, доводиться лише 20,5% експорту. Світ і ЄС влаштовує Україна в ролі сировинного придатка.

Неналежне ставлення держави до відродження України як індустріально-розвиненої країни проявляється у багатьох аспектах, включаючи відсутність в законодавчих та виконавчих органах влади структур, що займаються даним напрямком. Йдеться, наприклад, про «зникнення» комітету промислової політики в структурі Верховної Ради, Міністерства промислової політики – в складі Кабінету Міністрів України. Зовсім не випадковим виглядає чергове падіння промислового виробництва в країні за підсумками 2019р. на 1,8%.

Висновки. *"Concordia parvae res crescent, [discordia maximae dilabuntur] (Lat.). – У злагоді і малі держави (малі справи) ростуть, [при розбраті і великі руйнуються]"*. Економічний потенціал України за підсумками 2019р. оцінюється в 65,8% в порівнянні з 1990р. Рівень середньої зарплати – найнижчий в Європі. Нами неодноразово ставилося питання: «Якщо в ЄС, то в лідери чи аутсайтери?». Вектор інтересів у зовнішньоекономічній діяльності повинен визначатися двома ключовими факторами: попит – пропозиція. Попит – це цільові ринки, пропозиція – здатність національної економіки пропонувати ринку широкий асортимент конкурентоспроможних товарів і послуг, причому не сировинного характеру, а

продукції з високою доданою вартістю. Освоюючи нові ринки, не слід відмовлятися від традиційних ринків, починаючи від сусідніх країн. При реалізації принципу багатовекторності зовнішньоекономічних інтересів доцільно дотримуватися ключових положень концепцій цивілізаційного, стійкого та інноваційного економічного розвитку.

Література:

1. Герасимчук В.И. Украина: если в ЕС, то в лидеры или аутсайдеры? *Management and Engineering'13: Proceedings XI International Conference*. Vol. II. Sozopol, Bulgaria. June 23-26, 2013, Sofia, 2013. P. 871-880.
2. Michel de Montaigne: Essais I, Essais II, Essais III. Edited by Emmanuel Naya, Delphine Reguig-Naya, and Alexandre Tarrete. (Folio classique). Paris: Gallimard, 2009. 720 + 832 + 656 pp.
3. Huntington S. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. – New York: Simon & Schuster, 1996. 367 p.
4. Toynbee, A. A. *Study of History*. Abridged by D. Somervell. London: Oxford University Press, 1963. 617 p.
5. Francis Fukuyama. *The End of History and The Last Man*. Free Press, 1992. 400 p.
6. Цивілізаційна структура сучасного світу: в 3 т. / ред. Ю. Н. Пахомов, Ю. В. Павленко; НАН України, Ін-т світової економіки та міжнарод. стосунків. – Київ: Наукова думка, 2006. Т. 1: Глобальні трансформації сучасності / Ю. Н. Пахомов [и др.]. 2006. 686 с.
7. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
8. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму: монографія. Київ: КНЕУ, 2003. 360 с.
9. Акимов А. В. Мировые цивилизации до 2100 года. *Историческая психология и социология истории*. 2012. Том 5, № 1. 2012. С. 184-203.
10. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019 рік. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya>

/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu (дата звернення: 25.03.2020).

REFERENCES:

1. Gerasymchuk V.H. Ukraina: yesli v YES, to v lidery ili autsaydery? Management and Engineering'13: Proceedings XI International Conference. Vol. II. Sozopol, Bulgaria. June 23-26, 2013, Sofia, 2013. P. 871-880.
2. Michel de Montaigne: Essais I, Essais II, Essais III. Edited by Emmanuel Naya, Delphine Reguig-Naya, and Alexandre Tarrete. (Folio classique). Paris: Gallimard, 2009. 720 + 832 + 656 pp.
3. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. – New York: Simon & Schuster, 1996. 367 p.
4. Toynbee, A. A. Study of History. Abridged by D. Somervell. London: Oxford University Press, 1963. 617 r.
5. Francis Fukuyama. The End of History and The Last Man. Free Press, 1992. 400 p.
6. Tsvivilizatsionnaya struktura sovremennogo mira: v 3 t. / red. YU. N. Pakhomov, YU. V. Pavlenko; NAN Ukrainy, In-t mirovoy ekonomiki i mezhdunar. otnosheniy. – Kyiv: Naukova dumka, 2006. T. 1: Global'nyye transformatsii sovremennosti / Yu. N. Pakhomov [i dr.]. 2006. 686 s.
7. Ínnovatsíyna Ukraína 2020: natsíonal'na dopovíd' / za zag. red. V.M. Geytsya ta ín.; NAN Ukraíni. Kyív, 2015. 336 s.
8. Bílorus O.G. Ekonomíchna sistema globalízmu: monografíya. Kyív: KNEU, 2003. 360 s.
9. Akimov A. V. Mirovyeye tsvivilizatsii do 2100 goda. *Istoricheskaya psikhologiya i sotsiologiya istorii*. 2012. Tom 5, № 1. 2012. S. 184-203.
10. Zvít pro vikonannya Ugodi pro asotsiatsíyu mízh Ukraínou ta ÊS za 2019 rík. Uryadoviy portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu> (data zvernennya: 25.03.2020).